

Josef ŠTĚPÁN
Praha

Postoje současných českých spisovatelů k mateřštině

Klíčová slova: Český jazyk, mluvnice, jazykové prostředky, názory současných českých spisovatelů

Keywords: Czech language, grammar, language measures, views of contemporary Czech writers

Abstract

Článek uvádí na základě široké excerpce názory současných českých spisovatelů na jejich těsnou spjatost s mateřským jazykem, s rodnou zemí a kulturou a na kvality češtiny. Všímá si také postojů spisovatelů k jazykovým prostředkům, které jsou pro český jazyk charakteristické. Spisovatelé při svém vyjadřování o češtině často reflektují její vztah k cizím jazykům.

On the basis of the extensive excerption, the article deals with the contemporary Czech writers' opinions of on their close connections with their mother-tongue language, native country and its culture and the qualities of the Czech language. The author focuses also on the attitudes of the writers to the means of language that are characteristic of the Czech language. In connection with the Czech language, the writers often reflect their relationship to foreign languages.

0. C í l e m č l á n k u je zjistit, jaký mají současní čeští spisovatelé postoj ke svému mateřskému jazyku, a to jako celku (část 1) i k jeho některým jazykovým prostředkům (2). Jsme si totiž vědomi toho, že to byli ve třicátých letech minulého století právě spisovatelé, kteří při kritice puristů vyvolali aktivitu Pražského lingvistického kroužku kolem tématu jazykové kultury.

O češtinu jako mateřský jazyk, jenž je úzce spjatý s rodnou zemí a její kulturou, o vlastnosti (kvality) češtiny a o jazykové prostředky, které jsou pro ni charakteristické, a to často i na pozadí cizích jazyků, se zajímají někteří čeští spisovatelé v posledním dvacetiletí ve svých dokumentárních knihách.

Pokusíme se podat přehledový článek,¹ jenž vychází ze systematické excerpce více než 200 nefabulovaných knih a prozaických děl našich spisovatelů, kteří se narodili po roce 1920, a to i u spisovatelů méně známých. Uváděné citáty jsou ovšem výběrem především závažnějších myšlenek o češtině.

1. Všimněme si nejprve, jak spisovatelé reflektují s v o u m a t e ř š t i n u j a k o c e l e k.

Čeština u spisovatelů souvisí především s jejich citovým životem, a to hlavně s pocitem domova. V raném dětství, v nejvnímavějších letech života každého člověka vzniká spontánní vztah k jazyku především u maminky milující své dítě.

Být doma pro mě znamená žít uprostřed lidí, kterým rozumím na půl nebo na čtvrt slova a často i beze slov. Rozumím jim tak dobře, protože jejich jazykem mně maminka vyprávěla pohádky a zpívala písničky, a toto nejzákladnější dobrodružství láskyplného objevu a srozumění mě už nikdy jinak než česky nepotká (Uhde 2009, s. 145).

Čeština je osudem moravského prozaika a fejetonisty V. Mertla (1995), „nemohu ji svévolně odvrhnout“ (s. 144), „spisovatelé jsou hlouběji vkořeněni do osudů své země než třeba malíři a muzikanti“ (s. 310). J. Šotola „se vyznal z toho, že by nikdy nedokázal psát v cizině, odloučen od české řeči, protože jenom životem svého lidu a chlebem své mateřštiny živ je spisovatel. Nemá-li toho, zplání, obsah jeho knih zchudne a jeho řeč zjaloví“ (Ptáčník 1993, s. 172). K. Kryl (2006) psal sice také německy, ale podle jeho názoru „čeština je jedinou vlastí člověka, který ji jednou poznal. Neexistuje nic krásnějšího“ (s. 68).

¹ Postoji spisovatelů k češtině se z puristického hlediska zabýval F. Oberpfalzer (1945). Zajímavé konkrétní odpovědi spisovatelů na někdejší anketu o češtině shromáždil literární historik a textolog Rudolf Havel, který v letech 1941–1948 pracoval v Kanceláři Slovníku českého jazyka při České akademii věd a umění. Antologii obecnějších názorů spisovatelů na češtinu od nejstarších dob do současnosti sestavili J. Janáčková a A. Stich (1988). O poměru českých spisovatelů k mateřštině srov. cenné poznatky z lingvoliterární historie v knize A. Sticha (1996). O chvály českého jazyka u našich spisovatelů psali v populární knize J. Jelínek, V. Styblík (1971).

Jazyk je cítit ve všech pórech; nejkrutější otrokář, který vůbec kdy existoval, je jazyk, který milujeme (Kryl 2006, s. 70).

S domovem a dětstvím jsou také spojeny často emocionální vzpomínky na školu, která hraje důležitou roli v péči o naši mateřštinu, protože škola zaujímá vyšší postavení v širším společenském styku než ulice, dvory, parky apod., je duševním zápasštěm a jevištěm. Spisovatelé zmiňují své učitele češtiny, např. J. Červenková, J. Dědeček, O. Chaloupka, E. Kantůrková, V. Preclík. Více o mateřštině ve škole píše básník J. Kuběna, přítel V. Havla:

Péči o jazyk obstarával skoro denně jazyk český. Češtinu jsem miloval kromě náboženství nejvíce [...] (Kuběna 2006, s. 98)

a děkuje přitom třem svým učitelkám. J. Procházka ještě podrobněji uvažuje o škole:

Všichni si do svých životů neseme z dálky dětství pečeť a dech české a slovenské školy [...] Tam jsme poznávali malebnost, vroucnost, tesklivost a radost mateřského jazyka. Jeho nekonečnou bohatost a skrz tento jazyk všechen svět, pravdy našeho světa (Procházka 1968, s. 19).

Kriticky ke škole a k praxi některých učitelů ovšem přistupuje na základě svých zahraničních zkušeností J. Škvorecký. V souvislosti s užíváním americké češtiny ve svém uměleckém díle odmítá pedantický způsob osvojování spisovné normy ve škole:

I mnoho exulantů zatracuje tuto, podle jejich názoru, „korupci“ jazyka [...] Je-li to v jistém smyslu je každá živá řeč pokaženina: pokaženina učitelského snu [...] To, čemu staromilší učitelé říkají „správná“ čeština, je jazyk mrtvější než latina [...] Jestli se na problém podíváme z tohoto hlediska, zkorumpovaná americká čeština se nám bude jevit prostě jako jedno z nářečí naší mateřštiny. Není to žádná teoretická koncepce jako jazyk normativních gramatik. Lidé na tomhle kontinentě tak skutečně mluví, protože je jim to přirozené, nepochází to z žádného autoritativního učitelského nařízení. A je-li člověk realistický český spisovatel, žijící v těchto končinách, proč neužít americké češtiny, stejně jako autoři, kteří zůstali doma, užívají pražského slangu nebo moravských nářečí?“ (Škvorecký 2004, s. 95).

Škvorecký užitím češtiny vystěhovalců v Americe zvýznamňuje výrazový zřetel v literárním díle.

S pocitem domova je čeština svázána i u spisovatelů, kteří prožili š astné dětství, ale museli opustit svou vlast. V zahraničí Vám chybí „zvuk řeči, vědomí, že se s každým domluvíte, že za rohem jste doma, že pochopíte z tónu člověka všechno, co vám chce říci, zda si z vás dělá legraci, nebo to myslí vážně. V cizím jazyce to neslyšíte” (Lustig 1999, s. 67). Proto také může A. Lustig tvrdit:

Čeština je můj jazyk, moje milénka (Lustig 1999, s. 118).

K. Kryl (2006) jako exulant pokládá řečnickou otázku:

Jak dokázat, že jsme dosud příslušníky (národa), ne-li svou úctou a láskou k řeči? (Kryl 2006, s. 73)

a odpovídá:

Nemáme kromě jazyka nic, co by nás opravňovalo k sounáležitosti s kulturou národa (Kryl 2006, s. 73).

Až nekritický Krylův citový vztah k mateřtině spojený s jistým odtažitým poměrem k jazykům cizím je obsažen ve výroku:

Zjišťujete, že váš jazyk, který znáte, je bohatší než všechny ostatní jazyky (Kryl 2006, s. 299).

Všechny jazyky světa jsou z funkčního hlediska totiž bohaté, ale bohatost každého z nich spočívá v něčem jiném (srov. níže v části 2 výrok J. Škvoreckého).

K. Kryl potřeboval češtinu při své moderátorské práci ve Svobodné Evropě, ale dlouhým pobytem v cizině ji začal zapomínat:

Jazyk, kterým jste mluvili, se musí obnovovat. Čeština začne utíkat. Tak jsem se ji začal učit jako cizí jazyk [...] půjčovat si slovníky – synonymický, věcný, etymologický (Kryl 2006, s. 183).

Pozoruhodný je postoj V. Havla k mateřtině. Když v polovině padesátých let se zabýval jazykem existenciálních textů, kriticky kon-

statoval, že znásilňují češtinu. Napsal přitom ódu na svou mateřštinu, kterou i přes její značný rozsah citujeme:

Vždyť je ta čeština docela hezká řeč, taková klidná, útulná jako kamna, zvukná jak loretánské zvonky; dovede vyjádřit slávu prostých věcí stejně jako slávu nadčasových ideálů, dovede být těžká jako dubový stůl a medovina v nohou, lehká a veselá jako bříza na jaře (to létající ř nemá žádný jazyk!), jasná a vážná jako filozof [...] Jednou tak dojemně se zpovídá z lásky ke Starému bělidlu, jindy tak vroucně zvučí, když vyzývá národ k boji proti okupantům. Tulí se mile, a letí jako gong k nebi, ba ještě výš, jako v Bojích o zítřek. Tajemně zvoní u Erbeny, magicky bubnuje v širokém proudu Březinova rytmu [...] Jaká urážka těch všech lidí, když naši řeč někdo tak mrzačí! (Havel 1999, s. 29–30).

Jinak je si ovšem V. Havel vědom toho, že jazyk je třeba posuzovat i podle toho, jak funguje ve společnosti (srov. Štěpán 2011a, s. 11). P. Ouředník, český spisovatel a překladatel žijící ve Francii, kde je jiný poměr jazykovědců k národnímu jazyku než u nás, a známý českému čtenáři především díky „slovníku nekonvenční češtiny”, který je nazván *Šmírbuch jazyka českého*, se obecně zamýšlí nad vlastnostmi češtiny:

Čeština je jazyk nekonsolidovaný – což má samozřejmě svůj nesmírný půvab [...], neboť to uvolňuje velmi silný poetický náboj, který je v ní obsažen. Čeština je jazyk chaotický [...], lexikální bohatostí, [...] neustáleností syntaxe. Čeština je jazyk pábítecký, což znamená, že informaci přenášíme převážně na emocionální, nikoli racionální úrovni (Ouředník 1997, s. 6).

Nemůžeme ovšem souhlasit s tím, že by čeština byla jazyk nekon-solidovaný a chaotický. Tak se může jevit snad jen obecná čeština, kterou se P. Ouředník především zabývá, nikoli však čeština spisovná.

J. Žáček píše jazykově vytríbenou modlitbu ke své mateřtině, jež je výrazem básníkovy citového poměru k mateřtině:

A ty, češtino našeездеjší, snívá a básnivá, jadrná a jiskrná, opojná i odbojná, laskavá i třaskavá, kéž nás tvůj chorál ochrání i v doufání, i v zoufání, češtino stvořená k milování i k smilování, svaž naše duše jako pramen a hoř v nás jako věčný plamen, amen (Žáček 2006, s. 103).

Na závěr přehledu postojů spisovatelů k mateřštině jako celku uvedeme ještě kognitivně lingvistický výklad jazykově méně důležitého smyslu čichu, který si však dlouhodobě pamatujeme a který má silný emocionální přízvuk. Tento výklad ukazuje na možnosti a omezení češtiny. Podal ho L. Vaculík ve fejetonu „Vůně června”:

Narážím na meze jazyka. Chci mluvit o vůních, a nemám – totiž není dost vhodných přídavných ani podstatných jmen, a hlavně sloves: všechny věci světa voní, páchnou, smrdí nebo čpí, a jsme hotovi. Při podrobnějším rozlišení pachů musíme si pomoci výrazy z oboru chuti a hmatu: sladká vůně lip a nakyslý pach babských hader; něžná vůně hvozdíku a ostrý puch kravína založeného vedle poutního kostela v Králíkách (Vaculík 1990, s. 38).

2. Dříve než přejdeme k výčtu jazykových prostředků, které jsou pro češtinu charakteristické a které zaujaly naše spisovatele, protože u nich mohou vyjádřit hlavně svůj citový postoj k mateřštině, uveďme pěkný racionální výrok o bohatství jazykových prostředků v různých jazycích, který napsal spisovatel a překladatel J. Škvorecký:

Každý jazyk je bohatý, jenže bohatství každého jazyka je v něčem jiném. Sofistikovaná angličtina má jen čtyři pády [...]; „primitivní” jazyky mají k dispozici patnáct, ne-li více pádů. Jednoduchá gramatika je báječná věc, ale stejně báječná je i složitá gramatika. To vše záleží na tom, kdo ji užívá (Škvorecký 2004, s. 193).

Škvoreckého postoj k jazyku je jako plně funkční ve shodě s vědeckými zásadami Pražské lingvistické školy.

Při posuzování zvukové stránky češtiny vycházejí spisovatelé spíše z prožívání mateřského jazyka než z jeho racionálního pojetí. Může to proto vést i k názorům, které nejsou vždy přijatelné pro lingvistu, např. když se o češtině usuzuje:

Čeština je z rodiny slovanských jazyků řečí nejtvrďší. Jazykolam „strč prst skrz krk” je možná určen k zastrašení cizáků [...], ale i našinci bohatě stačí nedělitelné trsy souhlásek (Kohout 2008, s. 180).

Je ovšem pravda, že takové souhláskové skupiny neznějí příjemně. Hudební skladatel a spisovatel I. Hurník píše:

Její trsy souhlásek, chřestivé, skřípavé, svištivé ji k její zpěvnosti nepřidají, ale zato hýří synonymy (Hurník 2007, s. 70).

Skupiny souhlásek také cizinec těžko vysloví. Literární vědec a spisovatel V. Macura, zabývající se především národním obrozením, uvádí ve své próze z této doby nacionalisticky zaostřenou úvahu jedné postavy díla:

Komandant horoval pro půvaby opovrhované mateřštiny. Strč prst skrz krk, jak rázovitě to zní, a zdali Michlové cosi podobného svedou?! (Macura 1994, s. 74).

Těmi Michly se rozumí Němci.

Pro češtinu stejně jako i pro jiné slovanské jazyky jsou příznačné především zdobněliny.

Naše mateřština byla obdařena deminutivem – zdobnělinou [...] Zdobněliny jsou první zvuky vítající česká mláďata i první, které mláďata vydávají ze sebe. Jimi naše řeč jako málokterá vyzvedává věci příjemné, a proto i hodné lásky a úcty. Pánbůh dej, aby si od svých prvních uživatelů vysloužila ochranu a péči sama (Kohout 2008, s. 181).

Názorný je Škvoreckého výklad osobního jména Marie na pozadí angličtiny:

V angličtině je velmi chudičce vybaveno variantami [...] Kolik je od něho odvozeno zdobnělin? Roztomilých variací? Mary, Marie, Molly – co dál? [...] Kdežto tady máte seznam českých variant, jistě neúplný, které český milý může pro svou dívku jménem Marie všechny použít: Marie, Mařenka, Mária, Mánička, Maruška, Marienka, Molly, Mollinka, Máří, Máry, Máňa, Maruše, Mařka, Mařena [...] Každá ta varianta vyjadřuje rozdílný stav ve vývoji intimního poměru, jinou náladu [...] (Škvorecký 2004, s. 193).

A to J. Škvorecký neuvedl staré domácí podoby Marjána, Marjánka, novější podoby Mája, Majka, Marina, Marika, Máša, Mášenka, přejaté jméno Marietta atd.

Pro češtinu je také charakteristické přechylování, které bývá spisovatelům posuzováno z hlediska fungování českého jazykového systému. Podle postmoderního autora V. Jamky, který jistou dobu žil ve Francii, zrušením přípon ženského rodu u cizích příjmení „bychom do českého

jazyka rázem zavedli celou kategorii nesklonných jmen, a to by byla nepřipustná systémová hrubost” (1998, s. 11). Čeština dále rozlišuje řeč mužů a žen pomocí přípon a koncovek:

Mnohé jazykové problémy, jež trápí myslí amerických feministek, nejsou zajímavé pro české dívky. V češtině není třeba neologismů, jako je „chairperson” [...] (Škvorecký 2004, s. 195).

O specifičnosti vokativu v češtině filozoficky uvažuje V. Jamek:

V tom zvláštním tvaru, který jsme si vymysleli, abychom jím oslovovali jiné tvory, věci a jevy, je vlastně cosi velkorysého [...] Ten, kdo oslovuje, dává tak oslovenému okamžitě najevo, že rozpoznal, uznává a vyzdvihuje jeho jedinečné bytí (Jamek 1998, s. 16).

Vokativem v západoslovanských jazycích se podrobně zabýval polský bohemista A. Sieczkowski (1964). O synonymii slov v češtině při psaní písňových textů píše K. Kryl:

Z hraní se slovíčky vznikaly pak písně textařící, hra na formu. Kolik slov má řeč česká pro jeden význam? U mnohých významů je synonym pozeňnaně (Kryl 2000, s. 215).

Je známo, že ve využívání synonym vynikal K. Čapek. J. Vodňanský zase uvádí pro dnešní češtinu:

Nová doba přinesla i celou řadu nových slov. Začali jsme se „zviditelňovat v mantinelech” [...] Slovo *leasing* [...] mě vzrušovalo, a tak vznikl text písničky (Vodňanský 1998, s. 77).

Název státu po rozdělení federace r. 1993 opakovaně tehdy zajímal moravského spisovatele J. Trefulku:

Některým leží obzvlášť na srdci název státu [...] Má to být Čechie nebo Českoslovie nebo země Koruny české? [...] cítím se být Moravanem! Česká republika, nebo Českomoravská republika znějí přijatelněji, ale stejně to neřeší zatráchtlý problém, jak se tomu státu bude říkat v běžném hovoru. Zase to nešťastné Česko? (Trefulka 1998, s. 162).

Na rozdíl od Trefulky odmítavého citového postoje k neoficiálnímu pojmenování Česko, Moravan V. Mertl přistupuje k tomuto pojmenování funkčně, bez emocí a respektuje doporučení českých jazykovědců „vzít Česko na milost” (Mertl 2005, s. 55). Nejnověji o názvu *Česko* srov. v onomastické práci P. Štěpána (2009, s. 188), který konstatoval jeho vhodnost. Název se už vžil.

Zajímavá je obrazná charakteristika souvětí u V. Linhartové. Její výrok platí ovšem nejen pro češtinu:

Souvětí je tělesný objemový celek, který je třeba nahlížet jako zbudovaný v prostoru: jeho jednotlivé věty jsou prostorová tělesa, vzájemně se prostupující, a někdy (v případě částí nebo celých vět vložených) dokonce tělesa nespojitá, přerušovaná. Čárka pak stojí zcela samozřejmě v tom místě, kde se buď okraje těles stýkají – nebo jde-li o větu vloženou – povrchem jednoho proniká úsek jiného prostorového útvaru [...] (Linhartová 1993, s. 129).

Autorčino prostorové myšlení zde souvisí s tím, že má smysl pro přesný matematický řád, pro architektonické projekty vrcholného baroka, protože o této architektuře obhájila na dějinách umění diplomovou práci.²

3. Z á v ě r. Je povzbuzující pro českou kulturu, že i v současném globalizujícím se světě mají někteří čeští spisovatelé zájem o svou mateřštinu. Jejich často citové výroky mohou zaujmout také odborníka-lingvistu svým obsahem i formou. Citový poměr spisovatelů k mateřštině je ovšem běžný i v jiných jazycích. Takový poměr k užívání jazykových prostředků je však někdy problematický, s řadou tvrzení spisovatelů nelze souhlasit, protože mají staromilské zabarvení. Už Pražská lingvistická škola ve třicátých letech minulého století totiž ukázala, že k těmto prostředkům je třeba přistupovat z hlediska funkčního.

² Osudovou podmíněností člověka a jazyka u V. Linhartové se zabývá S. Richterová (1991), slovem v její poetice z hlediska filozofie a literární vědy nejnověji M. Krivancová (2008). O jazyce V. Linhartové píše i básník M. Topinka (2007, s. 257–267).

Názory současných českých spisovatelů na češtinu jsme zdaleka nevyčerpali. Zamýšlejí se dále nad jejím vývojem, nad češtinou spisovnou a jejím spojením s jazykovou kulturou, nad útvary běžně mluveného jazyka, které stojí v přechodném pásmu mezi dvěma strukturními útvary, jimiž je spisovná čeština a dialekt, atd. (Štěpán 2011b). Uvažují také obecně o jazyku jako o nástroji dorozumění i zneužití, nástroji myšlení, konceptualizaci řeči, o jazyku jako o klíči k dějinám člověka atd., někdy podávají i filozofické výklady o jazyce vůbec.

Prameny

- Havel V., 1999, *Eseje a jiné texty z let 1953–1969*, Torst, Praha.
- Hurník I., 2007, *Růžový notýsek*, Akropolis, Praha.
- Jamek V., 1998, *O patřičnosti v jazyce*, Nakladatelství Franze Kafky, Praha.
- Kohout P., 2008, *O ničem a o všem. Krátká čtení 1975–2008*, Pistorius & Olšanská–Academia, Příbram–Praha.
- Kryl K., 2000, *Kryologie. Půlkacíř*, Torst, Praha.
- Kryl K., 2006, *Rozhovory*, Torst, Praha.
- Kuběna J., 2006, *Paměť básníka*, Host, Brno.
- Linhartová V., 1993, *Meziprůzkum nejbliž uplynulého. Přestořeč*, Mladá fronta, Praha.
- Lustig A., 1999, *Dobrý den, pane Lustig*, Aequis, Praha.
- Macura V., 1994, *Komandant*, Mladá fronta, Praha.
- Mertl V., 1995, *Kruhy pod očima. Eseje 1950–1993*, Arca JiMfa, Třebíč.
- Mertl V., 2005, *Kruhy pod očima. Druhá kniha deníků, esejů a rozhovorů (1994 až 2004)*, H&H Vyšehradská, Praha.
- Ouředník P., 1997, *Hledání ztraceného jazyka*, Zdeněk Susa, Středokluky.
- Procházka J., 1968, *Politika pro každého*, Mladá fronta, Praha.
- Škvorecký J., 2004, *Mezi dvěma světy a jiné eseje*, Ivo Železný, Praha.
- Topinka M., 2007, *Hadí kámen. Eseje, články, skici (1966–2006)*, Host, Brno.
- Trefulka J., 1998, *Bláznova čítanka*, Atlantis, Brno.
- Uhde M., 1995, *Česká republika, dobrý den*, Atlantis, Brno.
- Vaculík L., 1990, *Jaro je tady. (Fejetony z let 1981–1987)*, Mladá fronta, Praha.
- Vodňanský J., 1998, *Odtajnění*, Volvox globator, Praha.
- Žáček J., 2006, *Jak jsem potkal mořskou pannu*, Šulc-Švarc, Praha.

Literatura

- Janáčková J., Stich A., (eds.), 1988, *Chvála české řeči aneb O národě v řeči a o řeči v národě slovy českých spisovatelů od počátku až po naše dny*, Československý spisovatel, Praha.
- Jelínek J., Styblík V., 1971, *Čtení o českém jazyku*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha.
- Křivancová M., 2008, *Noetický princip slova v poetice Věry Linhartové*, „Slovo a slovesnost“ 69, s. 243–258.
- Oberpfalzer F., 1945, *Krásná, čistá, svatá řeč mateřská*, Karel Voleský, Praha.
- Ptáčník K., 1993, *Život, spisovatelé a já*, Trizonia, Praha.
- Richterová S., 1991, *Proměny subjektu v próze Věry Linhartové*, [in:] *Slova a ticho*, Československý spisovatel, Praha, s. 13–34.
- Sieczkowski A., 1964, *Kategoria gramatyczna wołacza w językach zachodniosłowiańskich*, „Prace Filologiczne“ XVIII [Sborník věnovaný prof. W. Doroszewskému], Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, t. II, s. 239–262.
- Stich A., 1996, *Od Karla Havlíčka k Františku Halasovi (lingvoliterární studie)*, Torst, Praha.
- Štěpán J., 2011a, *L. Vaculík, J. Škvorecký, M. Kundera, P. Kohout a V. Havel o češtině*, „Bohemistyka“ 11, nr 1, s. 3–13.
- Štěpán J., 2011b, *Řeč o češtině v tvorbě současných českých spisovatelů*, „Jazykovědné aktuality“ 48, č. 3–4, s. 105–117.
- Štěpán P., 2009, *Změny názvů republiky*, [in:] J. Králík a kol., *Každý den s češtinou*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, s. 187–189.